Ministerie van Defensie

> Retouradres Postbus 20701 2500 ES Den Haag

de Voorzitter van de Tweede Kamer
der Staten-Generaal
Bezuidenhoutseweg 67
2594 AC Den Haag

Ministerie van Defensie
Plein 4
MPC 58 B
Postbus 20701
2500 ES Den Haag
www.defensie.nl

Onze referentie
D2025-004415
MINDEF20250033581

Bij beantwoording, datum, onze referentie en onderwerp vermelden.

Datum 9 oktober 2025
Betreft De ramp met de *Van Imhoff*

Geachte voorzitter,

Vandaag zijn de eerste twee exemplaren van de uitkomst van het historisch onderzoek, het boek *'De ramp met de Van Imhoff en het lot van Duitse burgers in Nederlands-Indië, 1940-1945'*, geschreven door Ellen Klinkers, Linda Terpstra en Maaike van der Kloet, aangeboden aan beide ondergetekenden. Met deze brief informeert het kabinet uw Kamer over haar reactie op dit onderzoek.

Bij de scheepsramp met de *Van Imhoff* op 19 januari 1942 in de Indische Oceaan kwamen 411 Duitse en Oostenrijkse burgers[1] en toentertijd als Duitse burgers beschouwde personen om het leven. Deze mannen waren op 10 mei 1940 door de Nederlandse koloniale overheid in Indonesië geïnterneerd vanwege hun nationaliteit: zij werden bestempeld als 'staatsvijandelijke' burgers. Vanwege de Japanse aanval op de Indonesische archipel vanaf eind 1941 besloot de koloniale overheid na overleg in geallieerd verband de Duitse burgergeïnterneerden te verplaatsen naar India. De reden voor het verplaatsen van Duitse burgers was dat Nederland bang was dat de Duitse burgers voor de Japanners een vijfde colonne zouden vormen. De Nederlandse koloniale overheid had hiervoor drie schepen van de Koninklijke Paketvaart Maatschappij (KPM) gecharterd en onder bevel geplaatst van de Commandant der Zeemacht in Nederlands-Indië, die viel onder de Nederlandse Koninklijke Marine.

Het derde en laatste schip – de *Van Imhoff* - werd circa honderd kilometer ten westen van Sumatra in de Indische Oceaan getroffen door een Japans bombardement, waarna het begon te zinken. De Nederlandse scheepsbemanning van de KPM en de bewakingseenheid van het Koninklijk Nederlandsch-Indisch Leger (KNIL) verlieten als eersten het schip en wisten de kust te bereiken. Van de geïnterneerden kwam het overgrote deel om. Van hen slaagden 65 erin zichzelf in veiligheid te brengen op vlotten, waarmee zij het Indonesische eiland Nias, ten westen van Sumatra, bereikten. Daar werden zij opnieuw geïnterneerd. Deze overlevenden waren in staat om het verhaal van deze ramp na te vertellen.

Aanleiding, doelstelling en opzet van het onderzoek

In 1965 maakte de VARA een documentaire voor Achter Het Nieuws die onder druk van de VARA-leiding en politiek niet is uitgezonden. Dit leidde toen tot discussie in de media en Kamervragen. In antwoord op Kamervragen van lid Lankhorst (PSP) verklaarde minister van defensie Piet de Jong dat geen onjuiste beslissingen waren genomen en dat er geen aanleiding was tot strafvervolging.[2] Telkens als de scheepsramp in het publieke domein kwam, was er geen (afdoende) reactie vanuit de regering. In 2017 maakte de BNNVARA een driedelige documentaireserie over de ramp en de niet-

[1] Sinds 1938 waren Oostenrijkers ook Duitse burgers, om die reden spreken we hierna enkel van Duitse burgers.
[2] Tweede Kamer, Aanhangsel Handelingen zitting 1965-1966, pp. 473-474, 687-688.

uitgezonden documentaire uit 1965. Naar aanleiding van die uitzendingen heeft een groep nabestaanden de Nederlandse staat aangesproken op de dood van hun naasten. Voorts eisten zij eerherstel voor de naam van hun familielid en erkenning van het leed dat hen en hun familie is aangedaan. In het najaar van 2021 hebben de ministers van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (als opvolger van het ministerie van Koloniën) en van Defensie op basis van gesprekken met nabestaanden het besluit genomen een breed historisch onderzoek te financieren naar de scheepsramp op 19 januari 1942, de voorafgaande interneringen en de nasleep van de ramp. Met dit brede historische onderzoek wilden de ministeries van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en Defensie een andere richting inslaan dan zij tot dusverre hebben bewandeld. De opzet van dit onderzoek komt tevens tegemoet aan de wensen van de nabestaanden, omdat met deze aanpak een allesomvattend onderzoek zou plaatsvinden met specifieke aandacht voor het persoonlijke aspect.

Het Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH) is in de zomer van 2022 met het onderzoek gestart. Het project omvatte allereerst het historisch onderzoek. Daarna zijn drie nabestaandenbijeenkomsten, een workshop genealogisch onderzoek naar Indisch-Duitse voorouders, diverse lezingen en een academische workshop georganiseerd. Het project omvat tevens een website, te vinden via www.nimh.nl, waarop portretten van de slachtoffers zijn – en nog worden – geplaatst. Door in samenspraak met de nabestaanden portretten te laten maken, borgt het NIMH dat de slachtoffers een gezicht krijgen en niet vergeten worden.

Uitkomsten onderzoek naar de scheepsramp en de nasleep

Het onderzoek begint met de voorgeschiedenis van de Duitse aanwezigheid in de Indonesische archipel, de verschillende vormen van het in de jaren dertig opgekomen nationaalsocialisme in Nederlands-Indië en de interneringen van personen op basis van de Duitse nationaliteit op 10 mei 1940, nadat Duitsland Nederland was binnengevallen. Vervolgens komen de periode van internering en het besluit eind 1941 de geïnterneerde Duitse burgers naar veilig gebied te verplaatsen aan bod. Volgens de onderzoekers was dit geoorloofd en goed verklaarbaar tegen de achtergrond van de Tweede Wereldoorlog. De onderzoekers reconstrueerden de ramp en onderzochten de nasleep ervan bij de overlevenden en nabestaanden van slachtoffers.

De onderzoekers beschrijven de acute crisissituatie die op dat moment in Nederlands-Indië heerste en die de besluitvorming en uitvoering aanzienlijk beïnvloedde. Ook gaat het onderzoek in op wat er na de ramp gebeurde, onder andere met individuele overlevenden en met nazaten van de slachtoffers. Vervolgens beschrijft het onderzoek welke maatregelen het Duitse regime in Nederland nam naar aanleiding van de ramp en hoe de KPM ertoe werd gebracht in 1943 een voor de nazaten bedoeld bedrag van vier miljoen gulden aan de Auslandsorganisation van de Nationaalsocialistische Duitse Arbeiderspartij (NSDAP) te betalen ter compensatie. Het onderzoek legt bloot hoe de Nederlandse regering en het parlement na de beëindiging van de Tweede Wereldoorlog zijn omgegaan met de ramp, zowel in praktische als gevoelsmatige zin. Nederland gaf bijvoorbeeld een gedeeltelijke compensatie aan de KPM onder voorwaarde van finale kwijting. Het onderzoek beschrijft voorts hoe de Nederlandse autoriteiten lange tijd worstelden met het gegeven dat Nederland kennelijk niet alleen slachtoffer was in de oorlog, maar ook zelf slachtoffers had veroorzaakt. De vrees voor het doorkruisen van besprekingen over herstelbetalingen met (West-)Duitsland in de jaren vijftig en zestig en het daarmee schaden van de kwetsbare bilaterale betrekkingen speelde eveneens een rol.

In de slotbeschouwing verklaren de onderzoekers dat er sprake was van een opeenstapeling van verkeerde keuzes, dubieuze beslissingen en moreel laakbare handelingen van de Nederlandse overheidsfunctionarissen in de aanloop tot en in de nasleep van de ramp en van de gezagvoerders van de *Van Imhoff* en de *Boelongan* – één van de uitgestuurde schepen – tijdens de reddingspogingen. Volgens de onderzoekers werden in de nasleep van de ramp gebeurtenissen verbloemd door de overheid en blijkt laat en oppervlakkig onderzoek te zijn gedaan naar strafrechtelijke aspecten van de bevelvoering op de bij de ramp betrokken schepen. Daarnaast

concluderen de onderzoekers dat nabestaanden van de slachtoffers ervaarden dat het verdoezelen en wegkijken van de Nederlandse overheid als uiterst pijnlijk is ervaren. Hun leed kreeg hiermee geen erkenning. Het historisch onderzoek levert zodoende een belangrijke bijdrage aan het vergroten van de kennis over de scheepsramp met de *Van Imhoff* en geeft inzicht in de ingewikkelde maatschappelijke en geopolitieke verhoudingen in de aanloop tot de ramp en in de afwikkeling en nasleep van de ramp.

Kabinetsreactie op het onderzoek naar de scheepsramp met de Van Imhoff

Het kabinet onderschrijft de uitkomsten van het onderzoek. De ministers van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en Defensie hebben vandaag namens het kabinet tijdens de presentatie van het boek ten overstaan van tientallen nazaten excuses aangeboden over het ontbreken van deugdelijke reddingspogingen en dat niet eerder rekenschap is afgelegd over het handelen van de Nederlandse autoriteiten. Hoewel het interneren en het verschepen van de geïnterneerden rechtmatig was en te verklaren is in de context van de Tweede Wereldoorlog, betreurt het kabinet de houding van de Nederlandse overheid tijdens de aanval op de Van Imhoff en de nasleep van de ramp. Overlevenden en nazaten werd geen recht gedaan aan de afschuwelijke gebeurtenissen die de slachtoffers zijn overkomen, de ontberingen die zij hebben geleden en de nawerking van traumatische ervaringen bij de nazaten.

De Nederlandse regering erkent dat de scheepsramp en de nasleep ernstig leed hebben veroorzaakt; dat het de levens van nazaten ingrijpend en onherstelbaar heeft getekend. Het is pijnlijk te constateren hoe indertijd is omgegaan met de weerloze geïnterneerden aan boord van het schip en dat zij niet de hulp hebben gekregen die nodig was om de ramp te overleven. Hoewel de pijn van het verleden niet volledig weggenomen kan worden, draagt dit onderzoek hopelijk bij aan erkenning van de ramp, het leed van de slachtoffers en nabestaanden en het Nederlands handelen daarin. In dat licht kan dit onderzoek mogelijk voor de nazaten een stap zijn in de richting van afsluiting en innerlijke rust.

Namens het kabinet danken wij het NIMH voor zijn gedegen onderzoek en de aandacht die via zijn website blijvend geschonken wordt aan de ramp en aan de slachtoffers. Hoewel vragen zullen blijven, en wellicht nieuwe vragen opkomen, biedt de studie van het NIMH in ieder geval helder inzicht in wat zich indertijd heeft voorgedaan. De geschiedenis van de ramp die de *Van Imhoff* en met name de Duitse opvarenden heeft getroffen, blijkt verre van fraai; het boek geeft inzichten die tot op de dag van vandaag confronterend zijn en die openheid verdienen. Wij zijn de onderzoekers erkentelijk en ook de nabestaanden, die altijd zijn blijven vechten voor waarheidsvinding.

Hoogachtend,

DE MINISTER VAN DEFENSIE

Ruben Brekelmans

DE MINISTER VAN BINNENLANDSE ZAKEN EN KONINKRIJKSRELATIES

Frank Rijkaart